

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.338

11 de juliol del 2017

SUMARI

- 1 Eugeni S. Reig ► El valencià de sempre: endur-se la clau del pastador; engüent de llençol
- 2 Jordi Badia i Pujol ► Possessius, a l'abocador (El català de plàstic, 3)
- 3 Pau Vidal ► #quietvaparífils
- 4 Gabriel Bibiloni ► Pareix que sembla a son pare
- 5 M. Josep Cuenca ► La guerra dels sexes: forts i dèbils?
- 6 Màrius Serra ► Al pa, pa, Pangloss
- 7 Rudolf Ortega ► El registre dels significats perduts
- 8 Joan Abril Español ► Model de llengua periodístic
- 9 J. Leonardo Giménez ► Moixos, sompos i sonsos
- 10 David Casellas ► Fa bona olor o fa pudor?
- 11 Estudis Romànics ► Sumari del volum 39 (2017)

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 El valencià de sempre: endur-se la clau del pastador; engüent de llençol

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015), pàg. 271, 275

endur-se la clau del pastador

En una família, faltar la persona que es guanyava els diners, la que sostenia l'economia familiar.

S'ha mort el pobre Miquel i s'ha endut la clau del pastador. Hem d'ajudar-los com siga, no hi ha més remei.

Dir que la persona que ha faltat s'ha endut la clau del pastador és una manera de manifestar que la família ha restat desamparada, amb pocs mitjans per a poder sobreviure.

Aquesta expressió la conec del parlar d'Alcoi, però pense que és d'ús general en tot el valencià meridional, de nord a sud. Cal aclarir que en el migjorn valencià s'usa la paraula *pastador* com a equivalent a *rebot*.

engüent de llençol

Descans en el llit.

Mare de Déu quina titoràpia has arreplegat. A tu et fa falta bona cosa d'engüent de llençol.

La forma *engüent* (pronunciada 'angüent') és, que jo sàpia, l'única que hem usat els valencians des de sempre i l'única que continuem usant. La variant formal *ungüent*, emprada per la llengua estàndard, ens resulta estranya. La forma *engüent* la trobem en els nostres clàssics, com per exemple, en Ausiàs March, Joanot Martorell, Narcís Vinyoles o Joan Roís de Corella.

En valencià també es diu: allitament, enllitament

La llengua estàndard sol emprar: allitament

En castellà es diu: *encamamiento*

[L'Acadèmia Valenciana de la Llengua i l'Institut Ramon Llull impulsen el curs d'estiu sobre llengua i cultura a València \(10-21 de juliol\)](#)

2 Possessius, a l'abocador

El català de plàstic, 3

Jordi Badia i Pujol @jbadia16

Blog *El clot de les Ànimes*, 06/05/2017

<http://blocs.mesvilaweb.cat/jbadia/2017/05/06/possessius-a-labocador-el-catala-de-plastic-3/>

Els escrits actuals sobreixen de possessius. Si no hi posem aturador, aviat començarem el dia alçant-nos del nostre llit, posant els nostres peus a terra, entrant al nostre lavabo i rentant-nos la nostra cara.

És com una plaga, això dels possessius. És plàstic, i l'hauríem de reciclar de seguida. De vegades, simplement són sobers, superflus. Si només es tracta d'eliminar-los, rai, no hi hem de patir. Però, com veurem, de vegades empastifem la frase i la desnaturalitzen.

«Han presentat la seva dimissió per forçar la sortida de Puig.»

Sembla que si liquidem el possessiu i diem «la dimissió» ja haurem acabat. Però no em digueu que «forçar la sortida de Puig» sigui una manera de parlar natural. De fet, el periodista escriu «la sortida» perquè no vol repetir «dimissió». I si ho diguéssim amb el mot de sempre, amb el verb que toca, que és *plegar*? Doncs ja ho tenim: «Han presentat la dimissió **per forçar Puig a plegar**». I si ho volem arrodonir, «**Han dimitit** per forçar Puig a plegar».

Convertir noms en verbs és una pràctica que serveix per a depurar les frases. És una consigna que hauríem de tenir present quan repassem els texts.

«Scarlatti va compondre moltes òperes, però no es coneix el seu nombre exacte.»

No us fa mal d'ulls, això de «no es coneix el seu nombre exacte»? Com sempre, el plàstic atreu més plàstic. Ací el possessiu va precedit d'aquest *coneix* tan poc savi que no sap res. Així ha d'ésser: «Scarlatti va compondre moltes òperes, però no **se'n sap** el nombre exacte.» I si ho volem més natural, «Scarlatti va compondre moltes òperes, però no se sap **quantes exactament**».

«La treva acordada ha fracassat poques hores després de la seva entrada en vigor»

Una altra vegada la mateixa. Només cal canviar el nom pel verb que toca: «La treva acordada ha fracassat poques hores després **d'haver entrat** en vigor.»

«Un grup de representants ja ha anunciat la seva voluntat de no votar Clinton»

Què ho fa que la gent normal i corrent **vol** fer les coses i els importants *tenen voluntat* de fer-les? Igual com hem fet abans, restaurem-hi el verb i veurem com el possessiu s'esbandeix tot sol: «Un grup de representants ja ha anunciat **que no volia** votar Clinton.»

«Per això, en les societats occidentals s'observa una tendència persistent a presentar el conflicte en la seva versió més simplificada»

Aquesta fórmula «en + possessiu + nom» és un esguerro ben gros, una construcció totalment forçada i artificiosa. Només cal que endrecem els elements de la frase i el possessiu desapareixerà: «Per això, en les societats occidentals s'observa una tendència persistent a presentar **la versió més simplificada del conflicte**.»

Heus ací dos casos semblants:

«Podem imaginar-nos la fi del sistema polític espanyol en el seu conjunt»

«Podem imaginar-nos **la fi del conjunt del sistema** polític espanyol.»

«Un text impecable en la seva argumentació»

«Un text **d'argumentació impecable**.»

«Hem fet aquestes preguntes a dos experts en comunicació, que divergeixen molt en les seves anàlisis»

En aquest cas, la solució més natural demana una cirurgia més precisa. Hi hem de fer canvis de categoria gramatical perquè la idea de *divergir* depengui del nom, tal com aconsella la lògica: «Hem fet aquestes preguntes a dos experts en comunicació, que **en fan anàlisis molt divergents**». (Observeu com, sempre que és possible, es fa present el pronom **en**, element essencial de la –bona– sintaxi catalana.)

«Les JERC consideren que si els joves de setze anys poguessin votar augmentaria la seva implicació en la política»

Avui es fa un abús de verbs com ara *augmentar* (i, encara pitjor, *incrementar*). Si pensem que en lloc d'*augmentar* hi ha de sortir *més*, la frase rodolarà tota sola i el possessiu volarà: «Les JERC consideren que si els joves de setze anys poguessin votar **s'implicarien més en la política**.»

«Quina és la vostra opinió sobre aquests fets?»

Una pregunta tan freqüent com allunyada del català de tota la vida. Això és, simplement, «**Què en penseu**, d'aquests fets?»

«Tots ells han estat hospitalitzats, però no ha transcendit la gravetat de les seves ferides»

La gent que parla com sempre parlàvem diu que les coses se saben, o es fan saber, o es fan públiques. Però avui dia tot transcendeix. Com sol passar, el plàstic arrossega plàstic. Per això, la frase –transcendent– se serveix d'un possessiu i d'un reforç sobrer per al pronom *tots*. Fem-hi dissabte?: «**Tots** han estat hospitalitzats, però **no se sap si tenen ferides greus**.»

Amics: quan ensopegueu amb un possessiu, doncs, assegureu-vos que sigui imprescindible i penseu bé si us sembla natural. Si és plàstic, cap al reciclatge!

Potser també us interessarà: [L'artifici lingüístic va a més \(el català de plàstic, 2\)](#), [El català de plàstic que ara s'escriu](#), [Per un català «menys» encarcerat](#)

[Per què dir 'xulo' no és ben parit?](#), [Cessat o destituït?](#)

3 #quietvaparífls

Pau Vidal @pauetvidal

VilaWeb, 21/06/2017

<http://www.vilaweb.cat/noticies/quietvaparifls/>

A la Sofia, per l'interès

Si jo em declaro motòfil, què entendreu, que m'agraden les motos o els mots? Potser les primeres, oi?, perquè a la gent normalment els mots li semblen massa rebuscats (massa de lletròfil, com si diguéssim) i el que els agraden són les paraules. D'acord, doncs sóc motòfil perquè m'agraden les motos. I si en comptes de dues rodes, sóc més de quatre, llavors què seria? Un cotxòfil? O un cotxèfil? Quina de les dues invencions sona més grotesca?

El DIEC registra un total de 53 vicis que et poden convertir en -òfil (si tens tirada per la femta ets un copròfil, si et van els difunts ets un necròfil i si te l'aixeca el toreig ets un tauròfil) i només un depravat acabat en -èfil: el **cinèfil**. Suposo que estarem d'acord, doncs, que aquest darrer és l'excepció a la norma, sigui pels motius que sigui (fàcilment reconduïbles a qüestions accentuals i etimològiques, perquè en canvi l'afició als timbres no et fa timbrèfil ans **timbròfil**). Així

doncs, com és que el Departament de Cultura, a l'hora de batejar la nova inútil campanya per empènyer el populatxo a llegir, ha deixat de banda la lògica lingüística i, en comptes de **llibròfil**, s'ha empescat el (diguem-ne) neologisme *llibrèfils*? Perquè no en saben més, com diuen alguns? O perquè en saben massa, com creiem altres?

Els de la primera facció proposen un terme ja existent, que sempre és una opció sensata. Si tu vols dir alguna cosa, i aquesta cosa ja existeix i resulta que a més a més ja té nom, no siguis burro i fes-lo servir (bé, aquest raonament serviria per abans de la vida moderna. Ara, el running i companyia han demostrat que qualsevol mot nostrat fou pitjor). En aquest cas, disposem d'un terme tradicional, **bibliòfil**, que escauria perfectament a les intencions de la campanya. He dit perfectament? Doncs no, perquè la definició té un perill: 'Persona amant dels llibres' (fins aquí bé), 'especialment dels rars o preciosos'. Alto les seques, devia pensar el creatiu de la campanya. Si aquesta colla d'ignorants vénen a saber que es tracta de llibres rars, cagada pastoret; aquí parlem de llibres normals, dels de llegir, vaja (llegiu xaxí o la variant yaxí). M'hi jugaria un pèsol que per al creatiu en qüestió tots els llibres deuen ser objectes rars.

No, jo estic amb els de la segona facció. Els que pensen que l'inventor de la cosa volia realment crear una paraula nova, ara que hi ha barra lliure perquè-la-llengua-la-fem-entre-tots-i-qui-ets-tu-per-dir-me-com-tinc-que-parlar. Si et dediques a alguna cosa pública i no ets capaç d'inventar-te una etiqueta, una parauleta cretina o un *hashtag* no ets ningú. I m'ho confirma aquest titolet trobar [en un diari digital](#) on es lloa la iniciativa: 'Un nou neologisme'. Que suposo que vol dir 'un neologisme més', o 'un altre neologisme', però vés a saber. Amb això que escriuen els plumífers d'avui, pot voler dir qualsevol cosa. Però no em negareu que això de 'nou neologisme' té alguna cosa d'absurd. El neologisme és nou per definició, no?

En fi, torno a la terra. I més concretament al moment de la troballa. El pensador en qüestió, un cop descartat **bibliòfil** ('No, fuig, fuig, que això sona massa raro, sona a biblioteca, quin rotllo!'), pensa que l'etiqueta, *hashtag* o neologisme en qüestió ha de sortir a partir de **llibre**, que és un objecte que reconeix tothom, i que a més té l'avantatge que no cal llegir-lo per força, només que el portis a la bossa ja et dóna un aire com de més interessant, no? Si per Sant Jordi passa el que passa (l'últim estudi de Contestatant revela que el 72% dels llibres regalats per Sant Jordi d'enguany encara no han estat llegits)... Molt bé, doncs si t'agraden els llibres, és que ets un... un llibrèfil, no? O no, o seria llibròfil? I aquí va aparèixer el dubte. Però la ment pensant, que encara que estigui parint una

inútil campanya per al foment de la lectura, és més de cinema, i sobretot de sèries, perquè les sèries ara són lo més in (*), no se li va acudir que un diccionari, per eixut i pesat que sigui, també és un llibre, i que allà potser hauria trobat la resposta al seu dubte existencial-esloganístic, i que ni tan sols calia que l'anés a palpissar o magrejar físicament, sinó que el podia consultar per la internet, ai, uix, calla, un diccionari, i es va dir, ell que sap que la llengua-la-fem-entre-tots i bla bla bla, 'oi que si de cine, cinèfil? Doncs de llibre, llibrèfil, tu', i tira milles, ara no ens posarem perepinyetes, que lo important és que el conseller pugui presentar la campanya com més aviat millor, ni que es tractés d'una cosa important.

(O això, o és que volen guanyar el Neologisme de l'Any de l'any que ve, que ara m'han dit que es cotitza molt.)

* La 'persona aficionada a les sèries de televisió' encara no ha estat incorporada al DIEC, però ja és a la sala d'espera del TERMCAT amb la forma... tatxan tatxan, de **seriòfil·la**.

Vegeu també, del mateix autor i en el mateix mitjà, "[Puij? Puaj!](#)" (06/06/2017), "[No ho facis mai abans](#)" (23/05/2017) i "[L'última gramàtica?](#)" (09/05/2017)

4 Pareix que sembla a son pare

Gabriel Bibiloni @bibiloni

Publicat originàriament al [blog de l'autor](#), 23/05/2017, reproduït a [Racó Català](#), 25/05/2017

Parèixer és un mot absolutament català, si bé caigut en desús al Principat, per la qual cosa és mal vist i rebutjat pels reduccionistes barcelonins. Procedent del llatí vulgar *paréscere* –format sobre el clàssic *parere*– significa «tenir una certa aparença»: *aquest vestit pareix nou*, *aquest noi pareix beneit*. També s'usa en frases sense subjecte seguit de la conjunció que: *pareix que plourà*. I aquest tipus de construcció també pot dur un pronom personal amb valor d'objecte indirecte: *em pareix que plourà*. I pot revestir la forma interrogativa: *què us pareix?*

El DIEC diu erròniament que *parèixer* és un sinònim total de *semblar* (l'entrada *parèixer* simplement remet a *semblar*), cosa que s'ha de desmentir categòricament i que mostra la feblesa d'algun diccionari. En aquest punt, i en tants altres, el DIEC hereta les mancances degudes a la urgència del Fabra. Certament en tots els casos en què es pot dir *parèixer* també és pot dir *semblar*:

aquest vestit sembla nou, aquest noi sembla beneit, (em) sembla que plourà, què us sembla? Però *semblar* té altres usos en què no hi ha possibilitat de substituir el verb per *parèixer*. Vegem-ho.

Semblar pot establir una comparació entre dues persones o dues coses, a partir de l'aparença comuna de les dues persones o coses. I aquestes frases es construeixen amb el verb no pronominal i un objecte indirecte amb preposició *a*: *aquest nin sembla a son pare* o *els tests semblen a les olles*, segons diu un proverbi mallorquí que vol indicar que els fills semblen als pares. I, segons un altre proverbi, quan un fill té alguna virtut o defecte remarcable d'un progenitor es diu *aquest té a qui semblar*. A l'Alcover-Moll hi trobarem un bon grapat d'expressions semblants: «No fa poc qui sembla als seus»; «No va tort qui als seus sembla»; «Qui sembla als seus no fa tort a ningú»; «No és bord qui als seus sembla»; «Infant que sembla a son pare, honra sa mare». En tots aquests casos *semblar* no es pot canviar per *parèixer*. No es diu ni es pot dir *aquest nin pareix a son pare* ni *els tests pareixen a les olles*. Naturalment, si una persona (A) sembla a una altra (B), B també sembla a A, i llavors es diu que *A i B se semblen*. De la mateixa manera que si A pega a B, i B pega a A, llavors és evident que *A i B es peguen* (construcció recíproca), però *pegar*, fora d'aquesta construcció, no és un verb pronominal: no es pot dir *A es pega a B*. Com *semblar*. «Mai s'ajunten fins que se semblen», reporta el gran diccionari d'Alcover i Moll. Essent un verb que porta un complement indirecte, la pronominalització es resol amb *li* o *els*: «pensava que semblava a sa mare, però, ben mirat, no li sembla»; «em va dir que els meus fills semblaven als seus, però jo crec que no els semblen».

Llavors per què la gent diu *el fill es/se pareix a son pare*, *el fill se sembla a son pare* i *el fill s'assembla a son pare*? L'Alcover-Moll, a la segona accepció de l'entrada *parèixer*, dóna el mot com a equivalent de *semblar*, però no ofereix cap exemple ni antic ni modern de *parèixer a* ni de *parèixer-se a*. El mateix diccionari, a l'entrada *semblar*, registra un ús pronominal que qualifica de «modern» (accepció 2d); i en dóna un exemple de Verdaguer: «El Canigó, semblant-se en això an algun tirà, volia descarregar». En el Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana (CTILC) n'hi ha exemples del segle XIX: «No és ell sinó algú que se li sembla» (1832); «No n'hi ha cap que se sèmbli més al Criador» (1837); «Los tubèrculs se semblen a les arrels carneses» (1857); «qualsevol sér que no se semblés á la dona» (N. Oller, 1887). El lector dirà que aquí la forma normativa és *assemblar-se*. Però si anam a l'entrada *assemblar* de l'Alcover-Moll, només hi trobarem una remissió a *semblar* i un interessant exemple de Llull («La granea de Déu és humil a la granea de hom, car la

assembla a si mateixa»), en què *assemblar* significa 'assimilar'. Tot això ja ens dóna a entendre que la distinció *semblar/assemblar-se a* és una convenció moderna i sense fonament històric.

Sembla –o pareix– que la forma *assemblar* no apareix en la documentació fins al segle XIX. És una variant protètica de la llengua vulgar –l'únic ètim del mot és *similare*–, segurament sortida d'una falsa segmentació de *se semblen* i sense cap diferenciació funcional respecte de *semblar*, com recull l'Alcover-Moll. Aquell *assemblar* que hem vist en el text de Lull és un altre mot, procedent d'*assimilare*, que no significa 'parèixer' sinó 'fer semblant, assimilar'. El Labèrnia, el millor diccionari del segle XIX, recull *assemblar* amb simple remissió a *semblar*, i tracta aquesta darrera forma de manera rudimentària, tot i que l'encerta en els exemples: «no es ell [...] ni cosa que li sembla», «no fa poch qui sembla als seus». *Assemblar* apareix en el CTILC, en mostres del segle XIX, amb diferents usos sintàctics, però sobretot pronominals: «Gran sánt, es qui assembláva a Cristo i a Maria!» (1847, autor mallorquí), «Que'ls assembla á vostés: ¿s'ha de jurar?» (1869), «las rocas que arrancan de ella y de las fortas murallas se assemblan á mónstruos» (1871). Es veu que l'ús barceloní anà preferint *assemblar-se a* sobre *semblar-se a*. I fou Pompeu Fabra, entusiasta d'atorgar valors semàntics diferents a les variants formals i sense tenir prou elements per a resoldre aquesta qüestió adequadament, qui establí la diferència entre *semblar* i *assemblar-se* que ara tothom practica.

Coromines, que és un gran savi, en aquest punt pareix un aprenent. Sobre *assemblar-se* només en dóna la primera documentació (Belvitges, 1803). I ja està. A més, el Belvitges no diu *assemblar-se* sinó *assemblar*, matís important. I sobre *semblar*, després de recollir un caramull de mostres documentals antigues de *semblar a*, i cap de *semblar-se a* (i tampoc, evidentment, d'*assemblar-se a*), ens diu que «En aquests usos antics [*semblar a*] avui ha caigut en desús en cat. central i en gran part del territori, però alguna cosa en queda en el P. Val. i a les Illes: "Gandia — en moltes coses li sembla a la capital", M. Gadea [...]; en una endevinalla menorquina: "mitja taronja *an a* què *sembla*?" i la solució és "a s'altra mitja", Camps. Merc. (Folkl. I, 259, 269).» I, com tantes altres vegades, no ens diu per quina causa aquest «ús antic» ha caigut en desús.

No podem treure altra conclusió que *semblar-se a algú* o *assemblar-se a algú* o *parèixer-se a algú* (o a alguna cosa) són calcs moderns de l'espanyol *parecer-se a*. Ja sabem que l'espanyol té una gran tendència a fer pronominals un caramull de verbs que no ho són en les altres llengües romàniques. En francès hi ha *sembler/paraître* (els nostres *semblar/parèixer*: «Ce plan me semble/paraît

formidable») i *ressembler* ('semblar a': «Elle ressemble beaucoup à sa mère»), el segon sense ús pronominal. Igual que en italià, en què hi ha *sembrare/parere* («Mi sembra/pare veramente bello») i *somigliare* («Il bambino somiglia tutto alla mamma»). Aquí tenim, doncs, un altre cas, d'un castellanisme flagrant que ens ha caigut dins el sac sense que els codificadors se n'hagin adonat. Però, tot i que és difícil, encara som a temps de rectificar. Almenys els qui volem una llengua catalana recuperada.

5 La guerra dels sexes: forts i dèbils?

Maria Josep Cuenca

Núvol, 24/05/2017

<http://www.nuvol.com/opinio/la-guerra-dels-sexes-forts-i-debils/>

Les societats evolucionen. Les llengües evolucionen. Aquestes idees semblen incontrovertibles. Tanmateix, una vella qüestió de la lingüística és fins a quin punt la llengua evoluciona per canvis en la realitat o al contrari. Probablement, hi ha una relació de doble via: hem deixat de conèixer molts noms de plantes perquè la nostra societat és cada vegada més urbana i, doncs, no ens cal saber-los per a comunicar-nos en un context general; al seu torn, hem creat nous conceptes que han creat noves formes d'expressió, com en el cas dels termes *telèfon mòbil*, *encaminador* o *dron*.

Una àrea en què hi ha hagut canvis notables en els darrers temps és la que té a veure amb el paper social de la dona. Aquests canvis han anat de la mà de canvis en el llenguatge i, doncs, en els diccionaris i altres obres de referència lèxica o gramatical. Si abans una “mare soltera” era una dona que havia tingut un fill sense ser casada, ara, per influència d'una mala traducció de *single mother* –en anglès, *single* significa *fadrí/fadrina* però també *individual* o *sol*–, es tendeix a parlar de mare soltera per referir-se a una dona que, independentment del seu estat civil (*fadrina*, *separada*, *divorciada* o fins i tot *casada legalment*), cria sola els seus fills o filles. I fins i tot es parla de pare solter, per analogia.

L'apoderament de les dones –heus ací un altre cas de neologisme relativament recent– i el seu accés a àmbits socials fins fa poc inaccessibles, han fet inadequades i estranyes expressions com sexe *dèbil*, en oposició a un suposat sexe *fort*. Aquesta expressió existeix en diferents llengües del nostre entorn, com ara en castellà (*sexo débil*), italià (*Sesso debole*), portuguès (*sexo fraco*) o alemany

(*das schwache Geschlecht*), i també en alternança amb altres denominacions en francès (*sexe faible*) i en anglès, que inclou variants amb comparatiu: *the weaker sex* o *the soft(er) sex*. En francès, *sexe faible* alterna amb *beau sexe*, forma paral·lela a la del català *bell sexe*, recollida en el DIEC com a subentrada (*el bell sexe* (o *sexe débile*) diu el diccionari). En anglès, la denominació més habitual és *the fair* (o *fairer*) *sex*, literalment, el sexe més clar, denominació que ens pot estranyar i que fa referència a la bellesa femenina, que s'identificava amb la blancor de la pell i els cabells rossos. El seu complementari és, generalment, *sexe fort* (no recollit en el DIEC) o *dominant* (*sexo fuerte*, *sesso forte*, *sexo forte*, *sexe fort*, *starkes Geschlecht*), tot i que en algunes cultures sembla no existir (o no usar-se) aquest complementari, com en el cas de l'anglès.

Es pot constatar, però, que l'expressió *sexe débile* té un ús molt reduït (i encara més *sexe fort*). De fet, en el [Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana](#), que inclou més de 52 milions de mots, només s'inclouen 7 casos de *sexe débile* i 4 de *sexe fort*. A més, tant en català com en altres llengües, sembla que es tracta d'expressions de caràcter marcat vinculat a contextos irònics, sovint, títols o elements amb què es vol cridar l'atenció o fer alguna mena de joc de paraules. De fet, en l'actualitat es fa estrany trobar-lo sense unes cometes que indiquen un distanciament prudent de l'emissor respecte de l'expressió. Així, una frase com "Decent people should look after women, isn't that right?: the weaker sex" ("La gent decent hauria de cuidar les dones, oi?: el sexe débile"), datada el 1961 i que recull l'*Oxford Dictionary*, avui dia fa posar els pèls de punta. Però tornem endarrere. Al costat de l'expressió *sexe débile*, clarament sexista i condescendent, n'hi ha d'altres que fan decantar la balança, almenys aparentment, a favor del sexe femení. Com hem dit, el francès parla habitualment del *beau sexe*, i també el català usa *bell sexe* (6 casos en el CTILC). En altres llengües hi ha fórmules paral·leles o semblants (*belo sexo* en portuguès, *schöne Geschlecht* en alemany, *sesso gentile* en italià, *gentle sex* en anglès, etc.). Aquestes formes generen menys rebuig, però no deixen de tenir un rerefons sexista, que és més clar i ric en l'expressió anglesa *the fair* (o *fairer*) *sex*. Aquesta expressió, aparentment innocent si tenim en compte el significat literal de l'adjectiu *fair* (clar, ros, honest, net), amaga tot un munt de connotacions. S'ha usat sovint en la ficció aplicat a dones (i també a homes joves en obres com els sonets de Shakespeare) i es pot relacionar amb novel·les del Romanticisme, en què la protagonista és rossa i la malvada antagonista és morena. Si ens posem estrictes, doncs, resulta que, a més de sexista, l'expressió pot arribar a interpretar-se com a classista i fins i tot racista. Cal notar, encara, la tendència de l'anglès a usar el comparatiu aplicat al suposat "sexe débile": *the*

fairer sex, the softer sex, the gentler sex, the weaker sex, etc. Potser es vol atenuar així l'impacte de la valoració, però obliden que les comparacions són odioses (o, si més no, tendencioses).

Davant aquesta realitat canviant, què ha de fer el diccionari? Els diccionaris són “notaris” de la realitat lingüística: deixen constància del significat present i passat de les unitats lèxiques. En aquest sentit, han d'integrar mots nous i noves acepcions de mots ja existents, una vegada l'ús fa preveure que s'han estès i consolidat suficientment. En el cas d'expressions o significats que han deixat d'utilitzar-se o han canviat, cal una actualització, però no es poden deixar de recollir expressions i acepcions que es poden trobar en usos actuals o passats, com ara la literatura. En aquesta tasca d'actualització, l'IEC ha fet ja passes importants, com la modificació de la definició de *matrimoni*, de l'any 2009, com a “Unió legítima entre dues persones que es comprometen a portar una vida en comú, establerta mitjançant certs ritus o formalitats legals” i incloent-hi l'exemple “En alguns països la legislació preveu el matrimoni entre dues persones del mateix sexe”, o el canvi fet el 2015 en la definició del mot *alcaldessa*, que fins llavors incloïa les acepcions *alcalde* i *muller de l'alcalde*, i va passar a incloure només l'accepció *alcalde*. Calen més passes, en aquest i en altres terrenys. La voluntat hi és, cal continuar avançant.

6 Al pa, pa, Pangloss

Màrius Serra @mariussera

La Vanguardia, 23/05/2017

<http://hoteldilluns.blogspot.com.es/2017/05/al-pa-pa-pangloss.html>

Pangloss és un personatge del *Càndid* de Voltaire, del qual deriva un terme pintoresc per a definir un optimisme infundat: el panglossianisme. Ara un grup de 650 flequers artesans espanyols acaba d'engegar una campanya adreçada a la RAE (i a l'Institut Cervantes, de pas) per sol·licitar als acadèmics de la llengua espanyola que modifiquin el modisme popular “*pan con pan, comida de tontos*”. Aquesta colla de proveïdors de panarres han muntat una pàgina web, s'han empescat l'etiqueta de Twitter #ElPanNoEsComidaDeTontos i afirmen que “los tontos somos legión” per demanar signatures. Des que la Fundeu va començar a transformar en notícia les decisions lingüístiques de la RAE, no són pocs els col·lectius que han engegat campanyes similars per aconseguir noto-

rietat pública. En aquest cas, més enllà de demanar l'eliminació de la connotació negativa que s'adjudica a la dita, hi ha un interès comercial explícit: volen encoratjar els consumidors a tornar a la fleca tradicional. Això està molt bé, si no fos que practiquen un panglossianisme grotesc que parteix d'una premissa falsa: els diccionaris no dicten, recullen els usos lingüístics dels parlants. És tan absurd pretendre eliminar un modisme per decret com eliminar un corrent d'opinió apel·lant a la seva il·legalitat constitucional.

El Centro Virtual Cervantes recull un presumpte equivalent el català: “pa amb pa, menjar de beneits”. Com a membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, he corregut a escutar l'entrada del mot “pa” al DIEC per veure si el gremi de flequers catalans pot tenir temptacions similars. D'entre totes les locucions que hi figuren no em sembla que els hagi de molestar “ésser el nostre pa de cada dia” (una cosa quotidiana) o “treure's el pa de la boca per algú” (una mostra de generositat). Ara bé, atès el grau de susceptibilitat que demostren els seus homòlegs en castellà, no m'estranyaria que ens muntessin alguna campanya similar en tres casos. Podrien buscar la complicitat del col·legi d'oftalmòlegs per sol·licitar l'eliminació de “tenir pa a l'ull”, que vol dir no veure una cosa que és evident. Encara veig més probable que s'aliïn amb el gremi de productors d'oli per combatre el modisme “ésser de pa sucat amb oli”, una expressió pejorativa, que designa les coses de poc valor, que tenen molt poca consistència. O, si busquen la complicitat d'una institució mil·lenària amb gran experiència a l'hora d'exercir influència i aplicar censura, poden impugnar “haver fet algú un pa com unes hòsties”, una expressió que pondera el fracàs d'una empresa. Podria encapçalar la campanya el senyor Duran i Lleida destruint exemplars sobrats del seu últim llibre *Un pa com unes hòsties*.

Vegeu a RodaMots: [de pa sucat amb oli](#) (i [panoli](#)) · [fer un pa com unes hòsties](#) · [saber quin pa hi donen](#) · [haver-n'hi per a sucari-hi pa](#) · [posar-hi més pa que formatge](#)

en sísif | JORDI SOLER

► Tira d'en Sísif, de Jordi Soler, publicada originàriament a *El Punt* el 30 de desembre del 2008.

7 El registre dels significats perduts

Rudolf Ortega @Rudolf_Ortega

El País, 30/05/2017

https://cat.elpais.com/cat/2017/05/30/catalunya/1496166722_586376.html

Ha acabat sent un tòpic la idea del diccionari com un notari de la realitat, que ha de reflectir els usos sincrònics de la llengua, allò que en cada moment es diu i podem qualificar de “natural”, en una tendència creixent a rebuf de les modes del llenguatge políticament correcte. En un article anterior ([Novetats a ca l'IEC](#)) havíem comentat de quina manera el diccionari normatiu havia afegit l'apunt d'obsolet a l'accepció tradicional (i despectiva) de *mongòlic*, en un esforç d'actualització de l'obra a la realitat que denota la voluntat de modernització de l'Acadèmia. I ja és un clàssic l'esmena del terme *matrimoni* arran dels canvis legislatius que han permès la unió entre persones del mateix sexe. El diccionari, doncs, no deixa de ser un *selfie* de la societat mateixa.

Ara bé, la successió de diccionaris, si entenguéssim aquestes obres com registres lèxics de cada moment, ens llega una evolució sincopada de la llengua, un escalat amb buits al mig que hem d'acabar omplint els que ens dediquem a això i regirem entre diccionaris d'edicions consecutives, atents al que sobra i al que falta. Però no aconseguim d'obtenir una imatge de l'evolució de la llengua, com si féssim girar un zoòtrop, en què la successió de dibuixos fixos ens dona una imatge en moviment, essent com és, cada diccionari, una foto estàtica d'un moment precís.

I en aquesta evolució sincopada sempre hi ha significats que es perden. Una societat prescindeix d'un sentit, el diccionari recull el canvi i l'omissió d'aquest sentit n'accelera la desaparició, com si el notari-diccionari estigués signant una acta de defunció. Ens hi trobem amb una paraula ben habitual com *culer*, coneguda per tothom per significar el seguidor del FC Barcelona (recollit pel diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans) però no tant pel sentit registrat des del segle XVII i que Alcover, en el seu *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB), defineix sota la pàtina de l'eufemisme: al DCVB, un *culer* és un sodomita.

Repassem el que sabem del terme *culer* referit al Barça. Diu la llegenda urbana, i n'hi ha documentació gràfica, que al camp del carrer de la Indústria, un dels primers terrenys de joc del club, els aficionats s'enfilaven al mur que delimitava el recinte, de manera que, des de fora, es veia una tirallonga de culs traient el cap cap al carrer. Diu la mateixa llegenda, així, que els aficionats rivals es van empescar un apel·latiu jocós d'etimologia òbvia (*cul*) per significar

els seguidors del Barça, els *culers*, en una invenció que avui ens sembla divertida si no fos que, pel camí, hem perdut un significat, justament el propi de la foto fixa del moment i que donaria un altre sentit a la facècia de l'origen del terme.

Cal anar a Joan Coromines i el seu *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* per trobar un apunt molt més versemblant que el blanquejat *sodomita* d'Alcover. Segons Coromines, *culer* seria l'equivalent del castellà *maricón*, això és, el terme més despectiu per referir l'homosexualitat masculina, una possibilitat que estaria avalada per l'entrada del mateix barbarisme *maricón* dins la llengua col·loquial, mancats com estem de fórmula equivalent que exerceixi de contenció. Ja en teníem, de fórmula equivalent, però el Barça la va manllevar. Si això fos així —i no qüestionarem aquí Coromines—, haurem de convenir que la intencionalitat amb què els rivals es burlaven dels aficionats del Barça era una de ben diferent que la presumpta dels culs, i més polèmica.

Tot això són conjectures, és clar, fruit de voler donar continuïtat a fotografies de la llengua sense l'ajuda del zoòtrop. Hauríem de disposar d'una mena de registre de significats perduts, un arxiu no del que es deia i ja no es diu, i per tant de paraules, sinó dels canvis que aquestes paraules van experimentant al llarg del temps. Altrament, el que en un moment queda com obsolet, amb el pas dels anys, sembla senzillament que no hagi passat.

Vegeu també, del mateix autor i en el mateix mitjà, [“Sense llengües oficials”](#) (24/05/2017), [“Macron, l'amic de les llengües?”](#) (17/05/2017).

8 Model de llengua periodístic

Joan Abril Español

El Punt Avui, 02/06/2017

<http://www.elpuntavui.cat/opinio/article/8-articles/1155788-model-de-llengua-periodistic.html>

El dimecres 24 de maig es va celebrar la Jornada de Llengua als Mitjans de Comunicació de les Terres de l'Ebre promoguda pels Serveis Territorials de Cultura a les Terres de l'Ebre i organitzada per la Direcció General de Política Lingüística. El motiu d'aquest acte no era altre que oferir unes pautes i unes reflexions sobre el model actual de llengua dels mitjans de comunicació orals i

escrits ebrencs, arran de la publicació de la nova gramàtica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC).

Al llarg de la Jornada, els cinc ponents (Albert Aragonés, Carles M. Castellà, Mònica Montserrat, Àngela Buj Alfara i Jordi Duran) van presentar un model de llengua als mitjans de comunicació prenent com a referència l'obra normativa i, especialment, la nova gramàtica. S'hi van tractar qüestions com ara la pronúncia “realizar” (*realitzar*) sense la dental, l'ús en sintaxi de “hi han més de quaranta inscripcions”, la presència del tortosí estàndard o col·loquial en la història de la Televisió de Catalunya, el reconeixement de mots de la varietat tortosina de caràcter supracomarcal com *poal*, *cementeri*, *afonar*, *abadejo*, *arena*, *roig*, *brossat*, *temor*, *granera*..., i l'augment respecte del 2008, moderat, de l'ús de les formes del català occidental en el conjunt dels mitjans de les Terres de l'Ebre.

Sílvia Tejedor, presidenta del Col·legi de Periodistes a les Terres de l'Ebre, en fer la cloenda de l'acte va recordar a l'auditori, i com a autocrítica, que els periodistes han de tenir més cura de la llengua, que han d'evitar els prejudicis en l'ús de les variants occidentals, els quals s'han de combatre reclamant més presència en els canals mediàtics d'àmbit nacional per tal que els fenòmens lingüístics tinguin reconeixement i prestigi en l'estàndard general.

Però ¿quin és l'estàndard general? Entenem que no és tan sols una frase com “hi ha més de quaranta inscrits” sinó també “hi han més de quaranta inscrits...”, no és tan sols *galleda* sinó també *poal*, no és tan sols *pateixen* sinó també *patixen*..., perquè l'estàndard general proposat per l'IEC no és pas inamovible, sinó fruit d'un ús variacional que va fluctuant en l'espai i en el temps, on els periodistes tenen un paper destacat, per als quals s'han de donar pautes i models perquè disposin d'una eina de treball còmoda i pràctica. Aquesta és una de les claus perquè els periodistes, a l'hora d'utilitzar la llengua, no pateixin o pateixin poc o no pateixin gens.

Partint del model de llengua de l'IEC, formada per les diverses varietats dialectals i amb l'acceptació de variants formals, volem que el model de llengua ebrenc sigui una eina de treball que legítimi aquells trets no reconeguts fins ara per la normativa, i que sigui un instrument amb el qual s'identifiquin els parlants, és a dir, una eina del poble i per al poble.

9 Moixos, sompos i sonsos

J. Leonardo Giménez

Levante-EMV, 12/06/2017

Manuel Moix, el que fins fa poc era fiscal anticorrupció, fa honor al seu cognom. Un llinatge molt bonic gramaticalment, i molt valencianocatalà, per cert. També el tenia l'admirat Terenci Moix, encara que ell no era gens "moix". Hi ha vegades que el caràcter, la manera de ser, la imatge, l'ofici o professió o l'estatura d'una persona s'adiuen o harmonitzen amb el nom o cognom de l'individu que el du. I moltes altres, la discrepància entre l'onomàstica de cada u i la mateixa persona és total. O ni una cosa ni l'altra.

El cognom del ja exfiscal anticorrupció casa perfectament amb una de les accepcions de l'adjectiu "moix": 'persona o animal suau en aparença, que fingix mansuetud o innocència'. Manuel Moix sembla no immutar-se per res, com hem pogut comprovar en les nombrosíssimes entrevistes que li feien amb motiu de les polèmiques sobre les seues actuacions i, especialment, la seua participació en la societat familiar radicada en el paradís fiscal de Panamà. L'apatia i la indolència, si més no, aparents, davant de qualsevol estímulo, i no commou's per res, pareix el seu estat d'ànim permanent i el seu tret principal, almenys públicament. Un bon moix, el senyor exfiscal anticorrupció, o moixo, com popularment i col·loquialment sovint denominem en valencià les persones amb eixe tarannà.

Un "moix", en principi, és un gat, però com a adjectiu té l'accepció apuntada i altres com ara 'insuls, que no té vivacitat ni gràcia', 'trist, abatut': "Ha estat tot el dia silenciós i moix". Algun diccionari hi inclou la descripció de 'fals, enganyador, que afecta ximplera i candidesa pèrfidament'. I una "gata moixa", invenció popular i masclista, seria 'dona que dissimula les seues intencions fingint humilitat o innocència'. I si hi ha moixes, també tenim moixos. I ausades que n'hi han.

Semblant a eixe adjectiu, en significat, tenim "sompo", descrit pel *Diccionari normatiu valencià*, i de manera semblant per tots, com a 'individu que té picardia i dissimula molt bé fent el desentés', 'lent, indiferent, que fa poc de cas del que li diuen', 'que no té vivor ni gràcia, que és avorrit'. "Fer-se el sompo", com tots vostés saben, és 'fer-se el desentés, fer com si alguna cosa, de la qual es demana explicació, no anara amb l'interpel·lat'. En la vida quotidiana i en les nostres relacions trobem alguns sompos (i sompes), però en la vida pública, i sobretot en la política, potser en trobem més. Per exemple Mariano Rajoy, sovint, es fa el sompo, quan no contesta el que li pregunten, o quan desvia el tema. Però eixa actitud no és privativa d'ell, també molts i moltes altres es po-

sen de perfil davant de preguntes “molestes”, que és com fer-se el sompo o la sompa. I tenim també l'adjectiu “sonso”, en castellà “soso”, que fa referència a qui ‘no té vivor ni gràcia’. No són equiparables els sonsos amb els moixos i/o sompos. Els primers vénen al món així, i no tenen per què ser, necessàriament, maliciosos, els altres sí que ho són. Alerta amb els moixos i sompos.

Vegeu també, del mateix autor, [“Marginar paraules valencianes homogeneïtza el valencià?”](#) (*Taula de Filologia Valenciana*, 26/06/2017)

10 Fa bona olor o fa pudor?

David Casellas

Llengua Nacional, núm. 96, 3r trimestre del 2016

El nostre jovent està perdent el bon ús dels verbs referits als sentits. Ja hem explicat repetidament la confusió entre *sentir* i *escoltar*, o *veure* i *mirar*, però ara també hi hem d'afegir *fer olor* i *olorar*. He comprovat com entre els alumnes de l'institut de Vidreres (i suposo que no és un cas aïllat) cada vegada són més esteses frases que jo no havia sentit mai de la vida: «Això no olora bé! Farem un món net, que olori bé!»

De la mateixa manera que el nostre jovent usa *mirar* i *escoltar* en tots els contextos, amb independència de la voluntarietat de l'acció (eliminant l'ús tradicional dels verbs *sentir* i *veure*), això mateix també passa amb el verb *olorar*. Si ens fixem en el diccionari de l'IEC, la definició del verb *olorar* només inclou dues accepcions, cap de les quals no es correspon amb l'ús que en fan els nostres adolescents:

olorar v. tr. **1** Aspirar aire amb el nas per sentir l'olor (d'una cosa). *Olorar una rosa.* **2** Descobrir per algun indici (una cosa oculta). *Que ella hi tenia part, ja ho havia olorat, jo!*

Com veiem, aquest verb només es pot fer servir com a transitiu, amb el significat d'*aspirar aire pel nas*, i no pas per a referir-nos al fet de *notar involuntàriament mitjançant l'olfacte les olors agradables o desagradables*. Un sinònim és *flairar*.

Fixem-nos que en una frase com «Olorar una flor» el verb és transitiu, però no ho és en «Això no olora bé». Per això aquesta darrera frase no és correcta i cal que fem servir la locució verbal amb el verb *fer*: *fer bona olor* o *fer pudor*, segons convingui.

L'expressió *fer pudor* també està essent substituïda per *fer mala olor* o *olorar malament*, calcant l'ús que en fan en castellà. Cal tenir en compte que en llengua castellana el verb *oler* es pot usar transitivament i intransitivament, contràriament a allò que succeeix en català. Mentre que «Esto huele mal» és perfectament correcte en castellà, en català no ho és «Això olora malament». Recordem que també tenim el verb *pudir*, que sí que és intransitiu, i podem dir que «L'alè li put» o «els peus li poden».

Així, ja som al cap del carrer: altra vegada el problema rau en el domini abasagador de la llengua veïna! Com podem anar bé els catalans si perdem tots els sentits? Díficilment podrem anar pel món amb dignitat si no hi veiem, no hi sentim ni diferenciem si una cosa fa bona olor o fa pudor! Tant de bo que poguem recuperar la genuïnitat de la llengua abans que anem completament a les palpentes.

11 Estudis Romànics

Sumari del volum 39 (2017)

Institut d'Estudis Catalans. A cura de Joan Veny

[Consulteu aquí el sumari complet, amb accés als articles en PDF](#)

ARTICLES

Interès de la crònica llatina de Pere Marsili. Biosca i Bas, Antoni

O léxico da enfermidade nas *Cantigas de Santa Maria*. González Martínez, Déborah

Sobre a *Gallaecia magna* e as relacións históricas e xeolingüísticas entre galego, portugués e asturiano. Dubert-García, Francisco

Els noms dels senyals d'orelles del bestiar: un codi lèxic sard en els *Registres de bestiar viu* de l'Alguer dels segles XVII al XIX. Bosch i Rodoreda, Andreu

Les reedicions de la "Biblioteca catalana" (1919-1922). Rafanell, August

Enyego d'Àvalos, autor de *Curial e Güelfa*?. Soler, Abel

Al voltant dels *Exempla per sermons* (Ms. 61 de la Biblioteca Universitària de Barcelona). Primer acostament [2/2]. Ysern i Lagarda, Josep-A.

Corre por tus venas sangre mora: un Regne de València mitificat al romancer de les illes Filipines. Donoso, Isaac

Creació crítica, crítica creativa: l'agitació cultural del Grup de Sabadell als anys 1924-1928. Marrugat Domènech, Jordi

La traducció de *Macbeth* de Josep M. de Sagarra: del manuscrit a l'edició. Palomo Berjaga, Vanessa

Carmesina i el rei, de Ferran Soldevila. Edició i estudi. Foguet i Boreu, Francesc; Pujol i Casademont, Enric

MISCEL·LÀNIA

El *Atlas lingüístico de la Península Ibérica (ALPI)* en línea. Geolingüística a la carta. García Mouton, Pilar

El català en les fonts hebrees: algunes consideracions de l'aportació d'un tresor negligit. Baum, Ilil

Ramon Llull no va escriure *Blanquerna*. Per a una correcta catalogació de la novel·la lul·liana. Badia i Pàmies, Lola; Santanach i Suñol, Joan; Soler, Albert

La dialectologia catalana a la Universitat Rovira i Virgili. Els microatles lingüístics de les comarques de l'Ebre. Navarro Gómez, Pere

Els topònims de *l'Escanyapobres*, de Narcís Oller. Aritzeta, Margarida

Onomàstica i Noms, dues noves publicacions periòdiques de la Societat d'Onomàstica. Turull i Rubinat, Albert

Després de la tempesta arriba la calma? A propòsit de la dinamicitat de la política i la planificació lingüístiques en l'àmbit de la llengua catalana. Pradilla Cardona, Miquel Àngel

La protecció legal de l'occità aranès. Moral Ajado, Xavier

Diccionaris de diccionaris o tresors lexicogràfics. Guardiola Savall, M. Isabel

Menys sols per ben acompanyats: l'enquesta digital "els refranys més usuals de la llengua catalana". Fontana i Tous, Joan; Gargallo i Gil, José Enrique; Pàmies i Riudor, Víctor; Ugarte i Ballester, Xus

Els projectes de codificació de la Llengua de Signes Catalana (LSC). Quer Villanueva, Josep

RECENSIONS

CRÒNICA

NECROLOGIES

Charles Muller (1909-2015). Rafel i Fontanals, Joaquim

Witold Manczak: *Semblanza y recuerdo* (1924-2016). Stala, Ewa

Gregori Mir Mayol, historiador i polític (1939-2016). Pons i Pons, Damià

Heinz Jürgen Wolf (1936-2016). Blasco i Ferrer, Eduard

Marina Zaragoza Pérez. *In Memoriam* (1944-2016). Garcia Perales, Vicent F.

Jordi Carbonell i de Ballester, una vida de lluita (1924-2016). Bover i Font, August